

ANALYSE 3. MAJ 2016 - 11:43

Da vikingetiden blev opfundet i nationalstatens tjeneste

Vikingetiden blev opfundet af 1800-tallets faglige og kulturelle elite for at give den danske nationalfølelse en saltvandsindsprøjtning, så nationalstaten ville bestå. I dette arbejde spillede arkæologen J.J.A. Worsaae en vigtig rolle.

AF ALBERT SCHERFIG

Forestillingen om Vikingetiden er en central del af den danske og skandinaviske nationale selvopfattelse. Vi ser referencer til vikinger på alt lige fra termostøvler, kødpålæg og flyttefirmaer til fodboldklubber og anti-islamiske vagtværn.

Vikingetiden betegner de togter, der udgik fra de nuværende skandinaviske lande, samt erobringerne og bosættelserne fjernt fra hjemegnen – for danernes vedkommende blandt andet plyndringen af Paris i 845, bosættelserne i England i slutningen af 800-årene og i Normandiet kort efter 900, samt erobringerne af hele England i 1013 og igen i 1016.

Men Vikingetiden er en periode, der først er blevet opfundet langt senere. Først sideløbende med skabelsen af nationalstaten, i 1800-tallet, fik ordet viking en særlig skandinavisk tilknytning. Oprindeligt betegnede ordet viking (wicing/víking) udelukkende en person, der bedrev sørøveri, uden at det havde nogen etnisk eller geografisk tilknytning. I modsætning til i dag, hvor ordet bliver brugt synonymt med blandt andet skandinav, og forstås som en etnisk, kulturel og geografisk betegnelse.

Den danske oldgransker Jens Jacob Asmussen Worsaae, der levede mellem 1821-1885, var en nøgleperson i fortidsbrugen af Vikingtiden i 1800-tallet.

Vikingefortællinger skaber nationalidentitet

Jens Jacob Asmussen Worsaae var en central drivkraft i arbejdet med at skabe en national dansk identitet ved hjælp af forestillingen om Vikingetiden. For Worsaae var der ét bestemt spørgsmål, der især optog ham, og som farvede hans fortidsbrug, det var spørgsmålet om nationalstaten og Danmarks selvstændighed.

Kort efter sin første bog om Danmarks Oldtid blev Worsaae kontaktet af Christian VIII, der vil sende ham i fodsporene på de gamle vikinger. I 1846 sejlede Worsaae til De Bristiske Øer. Rejsen omtaler Worsaae selv, som et arkæologisk vikingetogt der på den ene side skulle bestemme vikingernes indflydelse og magt uden for Danmarks nuværende grænser, og på den anden side rette op på »misforståelser« omkring vikingernes kulturelle udvikling.

Det blev snart klart for Worsaae, at fortællingerne om de gamle vikinger var særligt godt egnet til at skabe og opretholde en selvstændig dansk national identitet eller folkeånd. I 1851 brugte Worsaae ordet viking og i 1873 introducerede han perioden Vikingetiden i *De danskes Kultur i Vikingetiden fra 1873*. I denne bog forklarede han blandt andet, at netop den saakaldte Vikingetid fortjener en nøjere betragtning, når man leder efter Spiren til det særegne Præg, som adskiller os og vore nordiske Frænder fra de øvrige Folkefærd i Europa.'

Idéhistorikeren Astrid Nonbo Andersen skriver i artiklen *Historiepolitik*, at »nationalstatens historikere blev stillet den opgave at fortælle historien om det folk, der udgjorde kernen i den nye type stat.« Siden de første år i 1800-tallet var den kulturelle elite blevet meget interesseret i Danmarks Oldtid.

Det ses blandt andet i Adam Oehlenschläger og Grundtvigs tekster hvor ordet viking begynder at dukke op flere steder i digte, noveller og teaterstykker. I den faglige elite vendes opmærksomheden også mod Oldtiden og den periode, som Worsaae snart døber Vikingetiden.

Fortiden skulle udforskes og afsøges, men samtidig også bruges til at skabe forestillingen om den danske nationalkarakter, den lim, der skulle holde nationen sammen.

En forklaring på, at 1800-tallets blik i en sådan grad blev rettet mod forestillingen om det danske folk, nationalstaten og Danmarks selvstændighed, bliver ofte beskrevet som en

reaktion på de problemer og katastrofer, som Danmark udsattes for i løbet af første halvdel af århundredet. Her i blandt Slaget på Reden i 1801, Københavns bombardement i 1807, tabet af Norge i 1814, Treårskrigen fra 1848 til 1850 og tabet af hele Slesvig og Holsten i 1864.

Når statens territoriale afgrænsning trues, oprustes den kulturelle og nationale identitet.

Kimen til den danske nationalkarakter

Worsaaes forstår nationalidentitet som en uforanderlig størrelse, der er direkte nedarvet fra forfædrene. I Worsaaes første bog fra 1843, hvor han blandt andet beskæftiger sig med det, han senere definerer som Vikingetiden, bruges viking ikke, i stedet bruges (vore) forfædre eller betegnelser som de danske, de svenske og nordmændene og perioden betegnes som »Den Forchristelige Tidsalder« eller mere uklart Oldtiden, som en slags samlebetegnelse over både Sten-, Bronze- og Jernalderen og perioden, hvor de danske tog på togt.

I bogen forklarer Worsaae, at studiet af fortiden skal danne folkets nationale identitet og derved værne om statens selvstændighed, som han skriver i Danmarks Oldtid oplyst ved Oldsager og Gravhøje, fra 1843.

»Et Folk, som har Agtelse for sig selv og sin Selvstændighed (...) maa nødvendigviis (...) henvende Blikket paa den forbigangne Tid, for at erholde Oplysning om, til hvilken Folkestamme det hører, i hvilket Slægtskabsforhold, det staar til andre Folk, (...) kort – for at erfare, hvorledes det er blevet, hvad det er. Thi først naar dette ligger klart for Tanken, faaer Folket fuld Bevidsthed om sin Eiendommelighed, først da kan det med kraft værne om sin Selvstændighed, og med Iver arbeide paa en større fremtidig udvikling og derved paa at befordre Fædrelandet Held og Hæder«

Worsaae anser Oldtiden som grundstenen for den danske kulturs historie, i hvilken det er muligt at finde kimen til at forstå det danske folk og den danske nationalkarakter.

»Vi finde vel vore Forfædre hengivene til et grumt og vildt Hedenskab, men alligevel kunne vi dog ikke nægte dem vor beundring. Deres Kjærlighed til Hjemmet og Friheden, deres Trofasthed og Tapperhed, som endog satte Europas mægtigste Stater i Skræk, vare Vidner om en Sjælsadel og Kraft, der i vore Dage tilfulde fortjente at efterlignes.«

I forestillingen om Oldtiden finder Worsaae den danske sjæl og kraft, der skal bruges til at skabe folkets nationale identitet, samtidig påpeger Worsaae, at studiet af fortiden samtidig gøder folkets nationale uafhængighedskrav. Man bliver så at sige direkte bundet til jorden og statens territorium.

»Det er saaledes, at Levningerne fra Fortiden binde os fastere til vort Fædreland. Bakker og Dale, Marker og Enge træde i en levende Forbindelse med os; thi gennem Gravhøiene, som kneise paa deres Overflade, og gennem Oldsagerne, som de i Aarhundreder har bevaret i deres Skjød, tilbagekalde de stadig i Erindringen, at vore Fædre, som et eget, uafhængigt Folk, fra umindelige Tider at have boet her i Landet, og de opfordre os herved kraftigen til at værne om vore Enemærker, at ikke Fremmede skulle raade over en Jordbund, som gemmer vore Fædres Been og hvortil vore helligste og ærværdigste Minder ere Knyttede,« forklarer Worsaae og fortsætter.

»Den Opmærksomhed, som allerede nu vises Oltidens Mindesmærker, er derfor visselig ikke uden dybere Grund. Den er et Tegn paa, at det danske Folk i sin forestaaende høiere Udvikling ikke blindthen vil slutte sig til andre Lande, men at det snarere, ved at vende Blikket indad mod sig selv, vil føie Oldtidens Kraft til Nutidens kløgt og saaledes uddanne sig selvstændigt og frit.«

Vikingen og den danske selvopfattelse

Genoplivningen af vikingerne skal styrke den danske nationalfølelse, derfor er det vigtigt, at fortællingen om vikingen ikke udelukkende var historien om en forbryderstamme. Som han skriver i værket Minder om de Danske og Nordmændene i England, Skotland og Irland fra 1851.

»Unægteligt vilde det ikke være styrkende for de Danske og Nordmændenes Nationalfølelse, hvis alene Voldsgerninger, Mord og Brand betegnede Vikingernes Fremgang og Nedsættelse i fremmede Lande.«

I sine bøger retter Worsaae op på denne forestilling ved blandt andet at fokusere på vikingernes sømandsånd og deres fredelige handel. Han beskriver at det var med snildhed og fredelige forbindelser ved søfart og handel, at vikingen først og fremmest skaffede sig fodfæste på De Britiske Øer, og i et julebrev til sin mor fra rejsen fortæller Worsaae, at han under et foredrag havde fremført disse argumenter, og afslutningsvis bemærket, at vikingerne i alt fald var lige så civiliserede som irerne. I sine bøger lykkes det Worsaae at skabe en romantisk forestilling om vikingerne som forfædre, vi kun kan være stolte af at nedstamme fra.

»Ligesom den nordiske Natur, den friske Vinterkulde havde hærdet Vikingens Legeme til at udstaa allehaande Besværligheder og givet ham Styrke til at føre Sværdet med Eftertryk, saaledes havde den ogsaa skjærpet hans Mod, lært ham uden Frygt at gaae Faren imøde. Nordens stjerneklare Himmel havde viis ham Stjernernes Gang og indbyrdes Stilling; disse vare nu det Compas, hvorefter han styrede sit Skib til de ukjendte, fremmede Kyster«

Worsaae brugte ordet viking som et navneord, tidligere har det været brugt som et udsagnsord: en høvding kunne tage på viking. Nu kunne en skandinaver også gøre andet end sørøveri og stadig betegnes som en viking.

Worsaae genoplivede vikingen med alle de fantastiske forestillinger, og viste ham som andet end en blodig sørøver: en handelsmand, en sømand og en kulturudvikler. På denne måde konstruerede 1800-tallets faglige elite et begreb, der sidenhen er helt integreret i den danske selvopfattelse.

Albert Scherfig er redaktør på Forlaget Nemo og BA i Historie fra Københavns Universitet. Artiklen bygger på Albert Scherfigs afhandling Perspektiver på konstruktionen af Vikingetiden. – En analyse af J.J.A. Worsaaes fortidsbrug under 1800-tallets national-kulturelle kampe, 2016.

Artiklen er tidligere bragt i magasinet Baggrund

[Se Baggrunds Facebookside](#)

Redaktion: Kontradoxa

Emneord: nationalisme | nationalidentitet |

Tak fordi du bruger Modkraft.

Vi håber du har læst noget interessant eller oplysende.

Du kan støtte Modkraft via MobilePay: **50 37 84 96**